

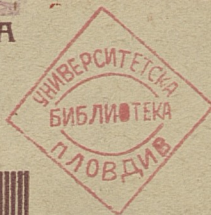
ИЗВОРИ НА ЗНАНИЕТО

ИОСИФЪ Г. КОВАЧЕВЪ

КУЛТУРНАТА МЕНТА

ОПИСАНИЕ, СТОПАНСКО ЗНАЧЕ-
НИЕ, ОТГЛЕДВАНЕ И ПРЕРАБОТКА

ЦЕНА ● ЛЕВА

СОФИЯ * ХР. Г. ДАНОВЪ * 1937

Ун. библиотека
ПЛОВДИВ

Инв. №

441
1546

ИОСИФЪ Г. КОВАЧЕВЪ

КУЛТУРНАТА МЕНТА

ОПИСАНИЕ, СТОПАНСКО ЗНАЧЕ-
НИЕ, ОТГЛЕДВАНЕ И ПРЕРАБОТКА

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО

ХРИСТО Г. ДАНОВЪ - О. О. Д-во — СОФИЯ

IV 738
тб 214 и
272

тб 214

IV - 15488

ПРЕДГОВОРЪ.

Интересътъ, който проявиха земеделскитъ стопани и любителитъ на земеделието къмъ наскоро излъзлия ни трудъ „Лъкарствени, ароматни и нови култури“, и особениятъ интересъ къмъ културата на ментата, ни застави да напишемъ настоящата книжка. Въ нея материята по отгледването на тази ценна интензивна култура е дадена въ по-обиерна и нагодена за практиката форма.

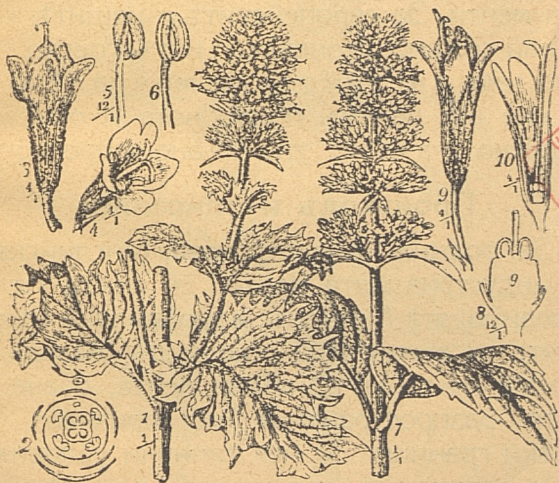
Ще бждемъ много доволни, ако предлаганата книжка изпълни предназначението си — да послужи като ръководство за земеделскитъ стопани и любителитъ на земеделието по отгледването на ментата и косвено за разширението ѝ въ страната.

Авторътъ.

Културната мента.

(Описание, стопанско значение, отгледване и преработка.)

Подъ названието мента сж известни многогодишни тревисти растения, отгледвани главно за получаване на ментово масло и за подправки на ястия. Тъзи растения, обаче, сж доста различни както по своитѣ морфологически белези, така и по произхода си. Всички принадлежатъ къмъ ботаническо-

Фиг. 1. Културна мента

(1—6) кждрава (*Mentha crispa* L.)

(7—10) английска (*Mentha piperita* L.)

то семейство на устноцвѣтнитѣ (Labiatae). Отъ културната мента сж известни главно нѣколко основни разновидности, а именно: английска мента (*Mentha piperita*), германска или кждрава мента (*M. crispa*), зелена кждрава мента (*M. crispata*), зелена, римска, или руска мента (*M. viridis*), полска мента (*M. arvensis*) и японска мента (*M. arvensis*. var. *pipereescens*). Изброенитѣ разновидности се срѣщатъ най-вече въ умѣрения поясъ (предимно въ южнитѣ му области). Отъ тѣзи разновидности най-голѣмо значение иматъ английската и японската менти. За европейскитѣ и нашитѣ условия най-голѣмо стопанско и търговско значение има английската мента. Ето защо, ние ще дадемъ подробното ѝ описание, стопанско значение, отгледване и преработка.

Произходъ и описание.

За родина на културната (английската), или индустриалната мента, се смѣта Англия — провинцията Митчамъ, и заради това въ търговията тя е известна още подъ названието „мента митчамъ“. Тази мента, обаче, въ своето разпространение не признава географски граници. За нея типични условия сж главно естествено-стопанскитѣ, т. е. тѣзи, които ѝ осигуряватъ по-добро развитие, по-добра арома и по-голѣмъ процентъ масло.

Именно на това обстоятелство се дължи съществуването на разни „търговско-стопански“ вариетети менти, наречени по названието на страната, въ която се отгледватъ: американска, френска, италианска, германска, унгарска и др.

Английската мента (*Mentha piperita* L.) е известна само като културна и се размножа-

Фиг. 2. Културна (английска) мента
(*Mentha piperita* L.)

ва само вегетативно. Смѣта се за хибридъ (*M. spicata* × *M. viridis*) и затова не завръзва семе. Тя (фиг. 1⁷⁻¹⁰ и 2) достига на височина около 1 м. и е гола и леко мъхната. Стъблата ѝ сж клонести, четириржбести и често червеникави — белегъ, който остава дори и следъ сушенето. Листата ѝ сж срещуположни, опашати, продълговати, яйцевидно-дланести, и отгоре тъмнозелени, а отдолу свѣтли, съ космйци по дължината на нервитѣ, а отъ дветѣ страни покрити съ жлезисти космйци. Цвѣтоветѣ стоятъ на топки въ жглитѣ на прицвѣтниците и образуватъ въ краищата на клонкитѣ лъжливи прѣстени, сближени въ видъ на продълговати (съ прекъсвания) класовидни съцвѣтия. Чашката е тръбеста и петодѣлна. Вѣнчето е хуниевидно, почти правилно, четиридѣлно, съ по-широкъ, връзанъ горе дѣлъ. Тичинкитѣ сж четири, еднакви и разперени, съ успоредни прашници. Плодътъ се разпада на четири орѣхчета. Въ всички надземни части на ментовитѣ растения има етерично масло, въ количество до 1%, което, както ще видимъ по-нататкъ, се добива чрезъ дестилация. То съдържа веществата ментолъ и ментонъ. Сдѣвкани прѣснитѣ листа на ментата се чувствуватъ на езика своеобразно парливи и съ една специфична студенина. Когато се употребяватъ сварени, тази студенина не се чувствува. Най-

важното качество на ментовото масло, обаче, е не само голѣмото му съдържание на ментолъ и ментонъ, а неговиятъ букетъ, т. е. приятната му миризма. Букетътъ зависи до голѣма степенъ и отъ правилната дестилация, на която трѣбва да се обърне голѣмо внимание отъ ония стопани, които иматъ собствени казанчета за дестилиране.

Най-много ментово масло се получава въ Япония и Китай. Споредъ исторически данни, въ Япония ментата се е отгледвала още преди Христа. Днесъ, освенъ въ тѣзи две страни, ментата заема обширни площи въ Северна Америка, Австралия, Срѣдна Европа и Русия.

Климатъ.

Понеже се счита за растение отъ южната частъ на умѣрения поясъ, ментата изисква за своето развитие доста много топлина, макаръ че отива значително на северъ. Като многогодишно растение, въ известни страни тя не може да понася силнитѣ мразове и понѣкога измръзва, особено въ влажнитѣ почви, въ които, както ще видимъ, успѣва добре. Обича влаженъ и топълъ климатъ, съ редовни валежи, главно презъ втората половина на вегетационния си периодъ (втората половина на пролѣтъта) — преди прибирането на първата реколта.

Почва.

Английската мента изисква мѣсто съ слънчево изложение. Това е необходимо условие не само за правилното и бързо развитие на растенията, но и за по-високото имъ маслено съдържание. Много подходящи за нея сж запазенитѣ отъ вѣтроветѣ и съ слабъ юженъ наклонъ мѣста, които се огрѣватъ презъ цѣлия день. За ментата подхождатъ най-много плодороднитѣ, дълбокитѣ, достатъчно ровкитѣ и влажнитѣ почви. Мнението на известни стопани у насъ, че ментата дава най-добри резултати въ много влажнитѣ почви е погрѣшно. Тя, макаръ че обича влажнитѣ почви, не понася излишната влага, т. е. постоянно влажната и напоявана почва, защото, ако това не се отрази зле върху самитѣ растения, оказва силно влияние върху количеството и качеството на маслото. Наложително ли е отгледването ѝ въ влажни почви, тѣ трѣбва да се отводнятъ, въ който случай, дори, ставатъ едни отъ най-подходящитѣ за ментата, особено ако сж достатъчно ровки и богати на хранителни вещества. Въ пѣськливитѣ почви ментатата успѣва добре, поне при условие, ако тѣхната подпочва е глинесто-пѣськлива и запазва влагата си, но безъ да е непропусклива. Много лекитѣ пѣськливи почви, въ които въздухътъ лесно

прониква до коренитѣ на растенията, а съ това отнема необходимата имъ влага и ги суши, не подхождатъ за ментата. Засѣнченото мѣстоположение и присѣтствието на значително количество варь въ почвата оказва лошо влияние върху количеството и качеството на маслото. Неподходящи за ментата сж блатнитѣ, много влажнитѣ и студени почви, въ които ментата мръзне, страда отъ паразитни (гѣбни) болести, които нападатъ главно листата и силно понижаватъ реколтата. Много подхождатъ за тази култура почвитѣ съ добри физически свойства, които не се влошаватъ отъ валежитѣ, напояването и ненавременната обработка. По-конкретно казано, най-добри за мента сж крайрѣчнитѣ, наносни пѣськливо-глинести и лекитѣ черноземни почви и въобще почви, достатъчно богати на хранителни вещества и въ добро културно състояние. Въ такива почви бързо и силно развиващитѣ се корени на ментата се бързо разпростираатъ, а това подпомага и бързото развитие на растението презъ сравнително кжсия му вегетационенъ периодъ. Такива почви улесняватъ твърде много стопанина по създаването на новитѣ ментови плантации, понеже въ тѣхъ се произвежда отличенъ посадоченъ материалъ, изваждането на който, както ще видимъ по-нататъкъ, е много по-лесно и свързано съ по-малки раз-

ходи. Не трѣбва да се изпуска изъ предвидъ и друго едно много сжществено обстоятелство — напояването. При нашия континенталенъ климатъ — при недостатъчно валежи, избраното мѣсто трѣбва непременно да е близко до водни източници, за да може ментовиятъ посѣвъ да се напои при нужда.

Сортове.

Отъ английската мента различаваме главно две групи сортове — ранни и късни. Раннитѣ съдържатъ въ своигѣ листа и съцвѣтия по-малко ментово масло отъ къснитѣ. При това раннитѣ цвѣтятъ съ около 15 дни по-рано отъ къснитѣ и даватъ по-слаби реколти. Отъ английската мента най-голѣмо разпространение иматъ два сорта: черната — съ тъмночервени стѣбла и тъмнозелени листа, и бѣлата — съ зелени стѣбла и листа. Черната е по-издръжлива на сушата и мразоветѣ и дава съ 15 до 20% по-вече масло отъ бѣлата. Затова, пъкъ, бѣлата превъзхожда чернатата по качеството на маслото си.

Предшественици.

Понеже въ плодороднитѣ почви и добре подготвенитѣ и създадени плантации ментата отива 2—3, дори и 4 години, тя трудно може да влѣзе въ сѣитбообръщения на на-

шитѣ некомасирани стопанства. А необходимостта да се напои презъ вегетационния периодъ още по-вече прѣчи на това. Тамъ, гдето се налага да се отгледва по нивитѣ (въ общото землище на заселището), сѣе се само като едногодишна култура, а при сравнително слабитѣ, безъ специална подготовка и безъ наторяване почви, дава слаби доходи. Въ такъвъ случай най-добри предшественици за нея сж неторената (съ прѣсенъ торъ), но добре подготвена угарь и окопнитѣ. Желателно е ментата да следва подиръ тѣзи отъ окопнитѣ, които оставятъ почвата по-ровка и се прибиратъ по-рано, за да има достатъчно време за подготовката ѝ за ментата. Въ Англия ментата садятъ следъ картофитѣ и другитѣ кореноплодни. По-малко подходящи предшественици сж бобовитѣ растения, а съвсемъ не ѝ подхождатъ житнитѣ. Въ изолиранитѣ отъ общото землище мѣста, ментата може да дойде следъ себе си, само ако тѣ сж съ силна и ровка почва, ако сжществува възможность да ги обработимъ добре до посаждането имъ и да се снабдимъ съ посадоченъ материалъ и ако ментовата плантация, която възобновяваме, не е била нападната отъ нѣкои болести и неприятели. По отношение снабдяването съ посадоченъ материалъ, задачата се улеснява, когато ментовитѣ плантации се възобновяватъ на части, т. е. когато винаги раз-

полагаме съ такъв за смѣтка на неразоранитѣ парцели. Възобновяването на части се практикува тамъ, гдето отгледватъ ментата въ голѣми размѣри. Въ такива землища плантациитѣ, засадени съ нея, отиватъ обикновено три години, като ежегодно една трета отъ тѣхъ се унищожаватъ и възобновяватъ. Този начинъ е твърде подходящъ за по-севернитѣ области и въобще за мѣста, въ които ментата е изложена на измръзване. Въ нѣкои страни ментата отгледватъ въ градинитѣ — следъ раннитѣ зеленчуци.

Торене.

Ментата не понася прѣсенъ торъ, затова, когато тя е въ сѣитбообръщението, тори се нейниятъ предшественикъ. Най-добъръ торъ за ментата е оборскиятъ. Ако се налага наторяването преди посаждането ѝ, то трѣбва да стане съ добре отлежалъ оборски торъ. За едно добро наторяване на декарь се хвърля 3,000 — 4,000 кгр. оборски торъ. Отъ изкуственитѣ торове най-много ѝ подхождатъ азотнитѣ, защото ментата изразходва голѣмо количество азотъ, а въ по-влажнитѣ хумусни почви — калиевитѣ и фосфорнитѣ торове, въ срѣдни норми. Нѣкои препоръчватъ като добъръ торъ зелената маса следъ изваряването на ментата, а други — торене съ компостъ следъ първата и втората коситби. Отъ азот-

нитѣ торове най-много ѝ подхожда чилската селитра, употребена преди първото напояване.

Подготовка на почвата.

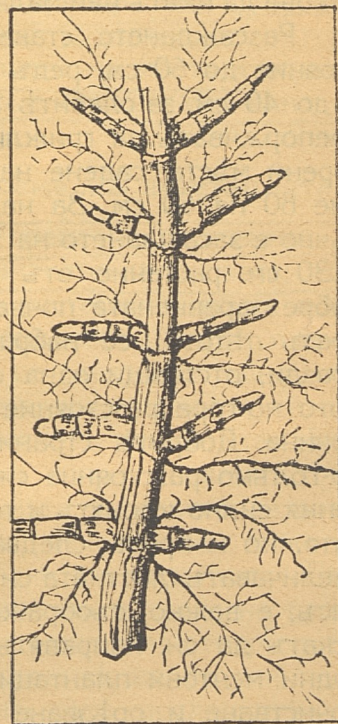
Понеже, както споменахме, ментата отива на едно мѣсто 2-3 години и развива голѣма листна и стѣблена маса, тя изисква много грижлива обработка на почвата, Ако ментата идва следъ окопни (въ сѣитбообръщението), то се извършва една дълбока есенна оранъ и напролѣтъ — разровкване съ култиватора и заравняне съ браната. Ако се редуватъ следъ растения, които се прибиратъ рано и оставатъ стърнища, то последнитѣ се подмѣтатъ плитко; презъ есенята почвата се оре дълбоко и напролѣтъ се разровква съ култиватора и заравнява съ браната. Разполагаме ли съ свободно землище, наложителна е една дълбока есенна оранъ, която да ни подсигури зимната влага и причини разпадане на почвата. Оранъта трѣбва да се последва отъ пролѣтно култивиране и бранене. Въобще, чрезъ обработката трѣбва да постигнемъ добра структура на почвата, необходимата кипростъ и ровкавостъ, които ще ни позволятъ правилното и по-лесното посаждане на посадочния материалъ при основаването на ментовата плантация. Добре обработенитѣ угари, при които почвата е освободена отъ плѣвелитѣ, се подаватъ най-добре на подго-

товката за засаждането съ мента и представляват гаранция срещу плъвелясването на посъва, което е най-голямата прѣчка за развитието на младитѣ растения презъ първия и втория месецъ следъ посаждането имъ.

Засаждане.

Засаждането на ментата се извършва рано напролѣтъ — презъ втората половина на мартъ до втората половина на априлъ. Есенното засаждане за нашитѣ условия не е препорѣчително, защото съществуватъ опасностъ отъ измръзване на растенията, преди още да сж се достатъчно вкоренили. Размножаването на ментата става чрезъ дѣление (разчастяване) на коренитѣ и чрезъ отрѣзки. Най-добъръ и резултатенъ начинъ е чрезъ дѣление на коренитѣ. Размножаването чрезъ семена трѣбва да се избѣгва, защото ментата, като хибридно растение, лесно се изражда, лесно се опрашава съ диворастящитѣ вариетети менти, ако има такива въ нейно съседство, и обикновено семената ѝ не поникватъ. Ако засѣването съ семе се наложи, то семето се засѣва въ парникъ и покрива съ тънъкъ пластъ почва. При слабо засѣнчване и често поливане съ ситна рѣсилка, семената поникватъ бързо, разсадътъ се развива, следъ което се пикира и въ последствие засажда на постоянно мѣсто. Раз-

множаването и засаждането чрезъ отрѣзки се практикува тогава, когато не разполагаме съ достатъчно посадоченъ материалъ, а искаме да размножимъ бързо известенъ добъръ сортъ. То става, като стѣблата се нарѣзватъ на отрѣзки съ 3 — 4 междувѣзлия и то преди появата на съцветията. Отрѣзките се посаждатъ въ пѣськъ — въ парници, които се държатъ въ полусѣнка. Тамъ се вкореняватъ, следъ това се изваждатъ и разсаждатъ. Най-лекъ, целесѣобразенъ и рентабиленъ начинъ на засаждане ментата си остава тоя чрезъ разчастяване на коренитѣ.

Фиг. 3. Коренова отрѣзка.

За целта се вземагъ двегодишни коренища — отъ силни двегодишни плантации, понеже въ такива мѣста коренищата се развиватъ силно и даватъ отлични отрѣзки като посадоченъ материалъ.

Тѣзи отрѣзки (фиг. 3.) напомнятъ на изоранитѣ отъ плуга коренища на тросъка (пирея) при оранъта на заплѣвеленитѣ съ него ниви, и трѣбва да иматъ най-малко 2—3 междувъзлия.

Разсаждането става въ редове, на разстояние до 60 см. редъ отъ редъ за силнитѣ и до 40 см. за слабитѣ почви. Нѣкои автори препоръчватъ за грижливо подобранитѣ и наторени мѣста садене на гнѣзда, на разстояние 60 на 60 см. За нашитѣ условия достатъчно е засаждането на 50 см. редъ отъ редъ и 30 см. растение отъ растение. За целъта добре заравнената почва (за лесно поливане презъ лѣтото) се набраздява съ ралото на бразди, отстоящи една отъ друга на показаното по-горе разстояние и на 5 — 7 см. дълбочина. Добритѣ страни на засаждането на по-голѣмо разстояние сж, че ментовитѣ растения силно клонятъ и то не само презъ първата, но и презъ следващитѣ две години и увеличаватъ листната си маса. Това, споредъ насъ, е важно съображение за ония, които искатъ да си направятъ по-трайни и по-доходни ментови плантации. Следъ щателното почистване и орѣзване на кореновитѣ рѣзници (слабитѣ, засъхналитѣ и повреденитѣ се изхвърлятъ), тѣ се полагатъ по дължината на браздитѣ на опредѣленото разстояние и се заравятъ съ мотика. Заравянето може да се извърши и съ оралото, но трѣбва да се

внимава щото междуредията да не останатъ на гърбици, което прѣчи за следващата обработка, а най-вече за напояването. При послабитѣ почви нѣкои препоръчватъ торенето по редоветѣ съ добре отлежалъ оборски торъ. Когато при посаждането на ментата почвата е суха, наложително е следъ него едно напояване.

Грижи презъ време на вегетацията.

Грижитѣ презъ време на вегетацията се състоятъ въ поддържането на почвата, поне до завиването ѝ отъ растенията, ровка и чиста отъ плѣвели. Обикновено следъ очертаването на редоветѣ се извършва едно прашене (лека копанъ) на междуредията, като се внимава да не се засегнатъ растенията. Често пжти се извършва и втора копанъ до момента, когато растенията съ своето развитие завиятъ почвата. При тази копанъ може да стане и леко загърляне на растенията. Бързото развитие на надземнитѣ части на растенията се дължи на едновременното развитие (пропълзяване) на коренитѣ въ всички посоки. Несъмнено, щомъ като последнитѣ обхванатъ почвата въ междуредията, копанъта става не само излишна, но и вредна. Тогава грижитѣ за ментовата плантация се състоятъ само въ плѣвенето. То е наложително главно презъ първата половина на вегетационния

периодъ, особено при недостатъчната обработка на почвата преди посаждането, вследствие на което тя се е покрила съ плѣвели. Презъ втората му половина, обаче, ментата се е вече вкоренила добре и съ своята надземна маса е завила и засѣнчила почвата, обстоятелство, което не позволява на плѣвелитѣ да се развиватъ. Най-опасни плѣвели за ментата сж тѣзи, които съдържатъ дълнокачествени етерични масла и които чрезъ едновременно имъ прибиране и дестилиране съ реколтата могатъ да влошатъ качеството на ментовото масло. Такива сж: диворастващата мента, пелинътъ и др.

Презъ време на вегетацията си ментата се напада отъ нѣкои болести и неприятели. Най-важната отъ болеститѣ е ментовата рѣжда, която напада листата на ментата и често пѣти понижава качеството и количеството на реколтата. Отъ животинскитѣ неприятели по-опасни за ментата сж: зелената щитоносна дървеница, ментовата бълха, ливадната пеперуда, ларвитѣ на майския брѣмбаръ и др.

Напоаяване.

Добрата реколта отъ ментата при нашия континенталенъ климатъ, съ слаби и недостатъчно добре разпредѣлени валежи, зависи до голѣма степенъ отъ напоаяването. Безъ

напоаяване, особено при сухи години, ментовата плантация дава само една коситба годишно, при това често пѣти незадоволителна. Колко и кога да се напоаява зависи отъ годината (времето) и отъ почвата. При лекитѣ, пропускливи и сухи почви се пои по-често, а при по-тежкитѣ и влажни — по-рѣдко. Напоаяването, обаче, трѣбва да започне месецъ преди първата коситба. Съ други думи, плантацията трѣбва да бѣде напоена още преди покосяването. Напоаява се и следъ първата коситба, за да се даде възможностъ на покосенитѣ растения да покаратъ наново. Ненавременното напоаяване е безполезно, дори вредно. Забавянето му прѣчи за развитието на растенията и може да стане причина да се загуби цѣла реколта, а прѣкомѣрното напоаяване предизвиква избояване и зажѣлтяване на растенията, развитие на гѣбни болести по тѣхъ, а най-важно, че тѣхното съдържание на масло остава слабо, а често и качеството му долно. Обикновено се напоаява следъ всѣка коситба. При лекитѣ пропускливи почви се напоаява презъ 2 — 3 седмици, а при тежкитѣ и по-влажнитѣ — презъ месецъ и по-вече. За да може да се напоаява по-правилно, ментовата плантация, въ зависимостъ отъ наклона, се разпредѣля още при засаждането на по-голѣми, или по-малки лехи, оградени съ низки тирове, които лехи се

сношаватъ помежду си. Този начинъ на появяване, подобно на зеленчуковитѣ градини, позволява на водата да остане желаното време въ плантацията и да напои добре почвата, безъ да я отмива, както става при ония плантации, които сж безъ подобно разпределение.

Прибиране.

Избирането момента за прибиране на ментата е много важно, защото както рано прибраната мента, така и късно прибраната сж слабо маслени. Прибирането на ментата става въ началото на цъвтенето (юний) и преди зажълтяването на долнитѣ листа. Въ подходящи и плодородни почви, при грижлива подготовка на почвата и достатъчно грижи презъ време на вегетацията, могатъ да се получатъ по две реколти годишно: първа, по-голяма, презъ юний и втора, по-слаба, презъ септемврий. При нашитѣ условия, обаче, втората реколта значително изтощава плантацията. Въ южнитѣ области, съ продължителна и топла есенъ, получаватъ и втора еднакво добра реколта, защото такава есенъ позволява образуването на достатъчно етерично масло въ растенията и то отъ добро качество. Навредъ прибирането на ментата става съ сръпъ или коса, но предпочтителна е косата, особено за равнитѣ, по-добре укорененитѣ и

чиститѣ отъ плѣвели плантации. Тамъ, гдето между ментовитѣ растения има и плѣвели, тѣ трѣбва предварително да се оплѣвятъ, защото, както забелязахме и по-рано, тѣ не само изнечистватъ посѣва и реколтата, но влошаватъ качеството на маслото при дестилацията. Косенето се извършва презъ сухи и слънчеви дни. Покосената мента, добре е при възможностъ, да се предава веднага или следъ завѣхването на растенията на преработка, защото иначе се намалява (макаръ малко) процентътъ на ментовото масло и стопанинътъ се обременява съ излишни разноски по сушенето. Презъ добритѣ слънчеви дни сушенето става лесно и бързо. То е по-трудно презъ есенъта — при есенната реколта, когато се налага, дори, сушенето въ слабо отоплени помещения. Презъ лѣтото най-обикновениятъ начинъ на сушене се състои въ навръзването на растенията на навиляци и почифтното имъ окачване на върлини, поставени подъ леки навеси, кждето има постоянно течение на въздуха. Препоръчватъ и другъ начинъ: покосената зелена маса се пренася подъ навеси, съ дюшедисанъ потонъ (за да могатъ да се прибератъ опадалитѣ части отъ растенията). Подъ тѣзи навеси се поставятъ специални много леки скели (козли). Върху тѣхъ се натрупва ментата, подобно на сѣното отъ влажнитѣ ливади или отъ люцерницата. Важ-

ното е, да не се допустне запарване или мухлясване на растенията. Добре изсушената мента може да се балира, подобно на сѣното и така се изпраща въ фабрицитѣ за преработка. Изсушената правилно мента има сухи листа и стѣбла, но не се рони, нѣма неприятна миризма, запазва нормалния си цвѣтъ като изсушена и пр. За получаването на листа за медицински цели (*Folia menthae piperitae*) предприематъ изсушаване на растенията на открито, следъ което овѣршаватъ листата на хармана съ тояги, цепъ (валяче отъ здраво дърво, закачено посрѣдствомъ ремъчка за дълга тояга, съ което нанасятъ удари върху растенията, които вършеятъ) или съ лекъ валякъ. Сухи листа за медицински цели получаватъ отъ кждравата мента (*M. crispa* — *Folia menthae crispae*). Следъ прибирането на реколтата необходимо е още една грижа: въ мѣста, гдето сѣществува опасностъ отъ измръзване презъ зимата, препоръчватъ късно есенъ загърляне на редоветѣ и гнѣздата (растенията) съ огърнача или съ оралото. Това едновременно подпомага засилването на растенията и значително увеличава следващата реколта. Тамъ, обаче, гдето не сѣществува такава опасностъ, препоръчватъ есенно брануване, съ което се постига засилване на плантацията.

Доходъ.

Доходътъ отъ ментата е доста колебливъ и зависи отъ сорта, климата, почвата, напояването, грижитѣ презъ време на вегетацията и пр. Когато тя се отгледва при полски условия, доходътъ е много по-малкъ отъ тая, отгледана при градински условия. Отъ единъ декаръ се получава 500 до 1,000 килограма зелена маса презъ първата година; презъ втората година количеството се увеличава, а презъ третата — намалява. Това съответствува на 200 до 300 кгр. изсушени растения и на 60 — 120 кгр. изсушени листа за медицински цели. Маслото, което се получава отъ декаръ варира отъ 2 — при полскитѣ до 5 — при градинскитѣ култури. Съдържанието на маслото варира отъ 1% въ зеленитѣ до 2.35% въ изсушенитѣ растения. Съ други думи, за получаването на единъ килограмъ ментово масло е потребно 100 — 120 кгр. изсушени и 250 — 400 кгр. зелени растения. Една смѣтка, за да се изтъкне доходността на ментата, като интензивна култура. Вземаме приблизителни числа, при срѣдни български условия:

Разходъ.

1. Наемъ на 1 декаръ земя	150 лв.
2. Есенна оранъ	80 „
3. Пролѣтна оранъ, култивиране и бранене	150 „

4. Засаждане (коренища и работа)	150 „
5. Плѣвене, напояване и други грижи презъ време на вегетацията	100 „
6. Косене и сушене	80 „
7. Предаване на фабриката и др., или изва- ряване	200 „
Всичко	910 лв.

Приходъ.

3 килограма ментово масло по 600 лв.	1,800 лв.
Извадени направенитѣ разходи	910 лв.
Остава	890 лв.

Ако не пресмѣтаме наема на земята, чистиятъ доходъ се увеличава на 1,040 лв. Ментата, макаръ че е много доходна култура, отстъпва по трудоемността на други интензивни култури, за които се полагатъ повече грижи и се правятъ по-голѣми разходи, каквито сж: тютюнътъ, ленътъ, конопътъ, макътъ, розата и др. Поради това, въвеждането и разширението ѝ презъ последнитѣ години отива доста бързо, особено въ райони съ подходящи за нея условия — климатъ, почва и възможность за напояване. Тя се разпространява най-бързо въ Карловска околия, гдето естественитѣ условия отговарятъ за нейната култура. Това се подсилва до голѣма степенъ и отъ обстоятелството, че културата на розата въ този естественъ за нея районъ постепенно намалява поради слабото

търсене и низката цена на розовото масло. При това, споредъ мнението на специалистиѣ, розоварнитѣ (казанчетата) и модернитѣ розоварни (дестиларии) отговарятъ за изваждането на ментата.

Ментовото масло намира добъръ пазаръ поради разнообразното му употребление: въ парфюмерията, косметиката, сладкарството; въ сапунената, тютюневата и химико-фармацевтичната индустрия. Пазарътъ му ежегодно се засилва. Това се вижда отъ следнитѣ данни за последнитѣ години. Япония държи първо мѣсто по ежегодното производство на ментово масло за европейския пазаръ, което надминава 12,000 квинтала годишно. Англия — страната на културната мента — произвежда толкова ментово масло, че се самозадоволява. Въ Франция — около 150 плантатори се занимаватъ съ производство на мента и други нѣкои ароматни и лѣкарствени растения. Германия, особено Саксония, Тюрингия и Бавария произвеждатъ покрай другитѣ лѣкарствени и ароматни култури и значителни количества мента. Италия заема трето мѣсто въ свѣта по производство на ментата и на ментовото масло; презъ миналата година площта, заета съ мента въ тази страна, е надминала 50,000 декара. Въ Съветска Русия площта, заета съ мента, представлява значителна частъ отъ предвидената съ-

гласно плана на Наркозема за лѣкарствени и ароматни култури (около 2,000,000 декара годишно) и пр.

*

При земеделския и дребностопански характеръ на страната ни, при излишната работна рѣка въ селото, при намаленитѣ доходи отъ зърненитѣ култури, ментата, заедно съ другитѣ интензивни култури, трѣбва да намѣри своето мѣсто въ нашитѣ стопанства, особено тамъ, гдето има добри естествени условия за нея, възможностъ за напояване и условия за лесна преработка,

Дестилация и пречистване на ментовото масло.

Ще се спремъ накратко върху дестилацията на ментата и пречистването на ментовото масло, като за целта заимствуваме сведения отъ ръководителя на Държавното ни опитно поле по розовата култура, ароматнитѣ и медицински растения — г. К. Георгиевъ.

Ментовото масло, подобно на другитѣ етерични масла, не се получава чрезъ пресуване (както растителнитѣ масла), а чрезъ дестилация. Дестилацията на ментата може да се извърши въ обикновенитѣ казани за розовъ цвѣтъ, обаче модерната апаратура винаги дава по-доброкачествено масло и прави

голямъ икономия на трудъ и сръдства при дестилацията.

За да се запазятъ най-ценнитѣ качества на маслото, необходимъ е опитъ. Единъ неопитенъ човѣкъ може да произведе много доброкачественъ зеленъ ментовъ материалъ, но да влоши качеството на маслото. За целта дестилацията трѣбва да се поеме отъ кооперациитѣ, които да си подготвятъ специално лице и подходяща апаратура. При кооперациитѣ да се образува общата маса на маслото съ преобладаващъ букетъ и тогава да се предлага на пазара.

При дестилирането на ментата трѣбва да се спазва отношението на материала къмъ количеството на водата, потрѣбна при изваряването. Ако казанътъ може да събере, при едно изваряване 20 кгр. материалъ, на всѣки кгр. отъ този материалъ трѣбва да се налѣятъ най-малко по 4 кгр. вода. Загрѣването въ началото да става бавно, за да се избѣгне евентуалното кипване и създаване на излишна работа. По-нататъкъ манипулацията се извежда, както при дестилирането на розовото цвѣте. За икономия на време и сръдства не се прави преваряване на ментовата вода, а следъ всѣко обирање на маслото, водата се налива въ прѣсния материалъ при втора или трета смѣна на казана. Отъ всѣки кгр.

зеленъ материалъ ще се взема най-много 1·5 литри дестилатъ.

При дестилацията на зелено не е необходимо да се покоси цѣлата нива наведнажъ, а се покосява толкова, колкото може да се извари дневно или денонощно, въ зависимости отъ казанитѣ и работната ржка, съ които се разполага. Трѣбва да се направи точна смѣтка, какво количество материалъ ще се произведе и колко казана ще сж потрѣбни, като се съобрази тѣхната вмѣстимостъ. При случай на невъзможностъ да се преработи получениятъ материалъ, той може да се покоси но следъ това да се изсуши и да се дестилира, когато това е възможно.

Пречистеното масло отъ първата дестилация е зелено и съдържа вещества съ неприятна миризма и горчиви вещества, които влошаватъ неговото качество. За да се получи чиста търговска стока, налага се неговото пречистване. Това се извършва посрѣдствомъ специаленъ вакуумъ-апаратъ, който преварява маслото при по-малко атмосферно налѣгане и при по-низка температура. По тоя начинъ му се отнематъ всички неприятни мирисми и примѣси и се обезцвѣтява. Чистото ментово масло трѣбва да бжде бистро като вода. Такова масло намира широко употребление, особено въ медицината, сладкарството, винарството и др., а зеленото оти-

ва въ сапуневата и др. индустрии. Отъ ментовото масло се добива и ментола за медицински цели (антисептично и противомигренозно срѣдство). Той е подобенъ на камфората и кристализира въ безцвѣтни лѣскави кристали, разтворими въ водата и етера.

Японската и кждравата мента.

Нѣколко думи за японската и за кждравата мента.

Японската мента (*Mentha arvensis* var. *peresens* Holm.) се смѣта за най-рентабилна, понеже дава най-голѣмо количество ментолъ въ маслото (70 — 92%). Въ отечеството ѝ — Япония, се култивиратъ нѣколко нейни разновидности. Благодарение на тази мента, Япония се смѣта свѣтовенъ производителъ на ментола, съ годишно производство около 3,000 квинтала.

Кждравата мента (*Mentha crispa* L. — фиг. 1¹⁻⁶) е една отъ градинскитѣ форми на обикновената мента (*Mentha sativa* L.), която е широко разпространена въ диво състояние. Тя е многогодишно растение, съ прави четириржбести и клонести стѣбла. Тѣ, както и цѣло-

то растение, сж покрити съ космици. Листата ѝ сж кжсоопашати, широко-яйцевидни, при основата набръчкани, кждрави (оттамъ и названието ѝ), вълнисти и по краищата на-зжбени. Цвѣтоветъ ѝ сж дребни, виолетови и събрани въ краищата на клонкитъ въ цѣ-ли (безъ прекжсвания) класовидни съцвѣтия. Вѣнчето е голо.

Тази мента се отгледва въ Русия въ по-голѣми размѣри отъ английската. Тя издържа повече на студения климатъ и по-малко се напада отъ болести и неприятели, но маслото ѝ е по-долнокачествено и служи предимно за индустриални цели. Тази мента би подхождала за нашитъ северно-български райони.

ОТЪ СЪЩИЯ АВТОРЪ:

Лъкарствени, ароматни и нови култури. София, 1937 г.,
стр. 128, 8°, лв. 50

ПОДЪ ПЕЧАТЪ ОТЪ СЪЩИЯ АВТОРЪ:

Животновъдство (около 10 печатни коли)

Илюстрирана земеделска енциклопедия. Около 100
печатни коли—1,600 стр. Двойна колона, дребенъ
шрифтъ. (Заедно съ С. Ботевъ)

ДРУГИ ИЗДАНИЯ:

Пенчо Дрънски. — Болести и неприятели на пчелитѣ
и срѣдства за лѣкуването и унищожаването
имъ. София, 1932 г., стр. 112, 16°, лв. 35

Д-ръ Ив. Теодоровъ. — Народна медицина, приро-
долѣчение и научна медицина. София, 1933 г.,
стр. 102, 8°, лв. 30

Е. А. Болотинъ. — Свиневъдство. Преводъ прерабо-
тенъ и нагоденъ за нашитѣ условия. София, 1934 г.,
стр. 156, 8°, лв. 45

Проф. Д-ръ Т. Моровъ. — Сладководнитѣ риби въ
България. София, 1931 г., стр. 94, 8°, лв. 50

Павелъ Йовчевъ. — Наши и чужди лѣковити расте-
ния. Пловдивъ, 1930 г. стр. 104, 8° лв. 25

Д-ръ Ф. Кисовъ и Д-ръ К. Евстатиевъ. — Отглеждане,
хранене и възпитание на кърмачето и малко-
то дете. София, 1934, стр. 80, 8° лв. 20

Горнитѣ книги се доставятъ направо отъ Книго-
издателството срещу внасяне на съответната сума по
чекова сметка № 500.